

สื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน*

Folk media for youth well-being

ดวงพร คำณูวัฒน์**

lcdkn@mahidol.ac.th

เนตร หงษ์ไกรเลิศ***

adnhk@mahidol.ac.th

กุลธิดา จันทรเจริญ****

kuntida@hsri.or.th

ดวงแข บัวประโคน*****

bduangkhae@hotmail.com

สุนิดา ศิวปฐมชัย*****

lcsw@mahidol.ac.th

สิรินทร พิบูลภาณุวัฒน์*****

lcsirintorn@mahidol.ac.th

* สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

** รองศาสตราจารย์ประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล

**** นักวิชาการอิสระ

***** นักวิชาการอิสระ

***** อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

***** อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องสื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างกระบวนการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อพัฒนาสุขภาวะเยาวชนแก่ชุมชน รวมทั้งวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ด้านสื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน ดำเนินงานโดยจัดกิจกรรมสร้างความเข้าใจ กิจกรรมเสริมศักยภาพ 3 ระยะ ติดตามให้คำปรึกษาแก่ชุมชน และถอดบทเรียนเพื่อสร้างความรู้ ปรากฏว่ามีชุมชนร่วมงาน 20 โครงการ ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือ เป็นสื่อการแสดงและการละเล่น มีเยาวชนเข้าร่วมโครงการ 1,377 คน ส่วนใหญ่อยู่ในวัยเรียน และได้รับการสนับสนุนจากภายในและนอกชุมชน

ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการดำเนินงานโครงการมี 7 ขั้นตอน คือ 1) คัดเลือกเยาวชน 2) เยาวชนเรียนรู้เรื่องราวสื่อพื้นบ้านและชุมชน 3) สอน 4) ฝึกฝน 5) นำเสนอผลงานต่อชุมชน 6) ประเมินผลงาน และ 7) เชื่อมต่อกับชุมชนและสังคม เยาวชน ได้รับความรู้เกี่ยวกับชุมชนและสื่อพื้นบ้าน และเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้ร่วมชื่นชม ภูมิใจและเห็นคุณค่าในตัวเอง ต้องการรักษาสื่อพื้นบ้าน ไม่เงินอายุในวัฒนธรรมของตน **ครูศิลป์** เรียนรู้วิธีการถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชน ภาคภูมิใจในตัวเอง กลับมาเห็นคุณค่าและมั่นใจในสื่อพื้นบ้าน **ชุมชน** เกิดความภาคภูมิใจในเยาวชน เกิดความสัมพันธ์ในชุมชน เรียนรู้การจัดการทรัพยากร และการจัดการสื่อพื้นบ้าน สามารถสังเคราะห์ความรู้ เรื่อง สื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน 7 ประเด็น คือ 1) ทักษะคิด เจตนาธรรม และบุคลิกภาพของผู้ดำเนินงานมีผลต่อความสำเร็จของงาน 2) เนื้อหาเป็นไปเพื่อสร้างความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต 3) สื่อพื้นบ้านมีคุณลักษณะ และธรรมชาติเฉพาะตัวซึ่งทำให้มีความแตกต่างในการดำเนินงาน 4) พื้นฐานความสนใจและโอกาสของการมีส่วนร่วมของเยาวชนเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงาน 5) วิธีการและเป้าหมายของการถ่ายทอดความรู้จากครูศิลป์สู่เยาวชนแตกต่างกัน 6) สื่อพื้นบ้านมีบทบาทการสร้างสุขภาวะเยาวชนในด้านจิตวิญญาณ และ 7) การเผยแพร่เรื่องราวและคุณค่าสู่สังคมทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น ทำให้สื่อพื้นบ้านและชุมชนเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับ

ชุมชนควรบูรณาการสื่อพื้นบ้านเข้าไว้ในแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น หน่วยงานวัฒนธรรมควรสนับสนุนด้านวิชาการ และประสานการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการรื้อฟื้นสื่อพื้นบ้านร่วมกับชุมชน เพื่อคงไว้ซึ่งความรู้สึกเป็นเจ้าของในสื่อพื้นบ้าน

คำสำคัญ: สื่อพื้นบ้าน, สุขภาวะเยาวชน, การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

The objectives of the Folk media for youth well-being project were to make use of folk media for developing wisdom and enhancing youth well-being, developing the process of potential enhancement of the use of folk media for youth well-being, creating awareness of the value of folk media among youth, community and society, and developing the local proposing policy. The operational process started with the establishment of activities in order to create a clearer understanding of the process, and to enhance the capabilities, in 3 short phrases. The process also included follow up and consultation for projects under consideration and a review of lessons learned.

Twenty projects being supported were mostly in the North. The projects' concept was folk media in the fields of performance and folk plays. A total of 1,377 youths participated in the projects, most of whom were students. The community participated widely with support from both individuals and outside organizations. There were 7 steps of operation including selection of youths, youths learning stories from folk media and community, teaching, practicing, presenting the results to the community, and evaluation. The results provided youths with knowledge relating to folk media, as well as the opportunity to learn the art of folk media through practice and skill development. The youths develop a sense of pride and value in themselves and confidence in their culture. The folk media master learned to impart their knowledge and be proud of their students capabilities and came to recognize the value of folk media, themselves and the community. The community also learned the value of folk media and were proud of the youths which strengthened relationships within the community. In this regard, knowledge of "Folk Media for Youth Well-being" was demonstrated in 7 aspects: 1) Attitude, determination and personality of person(s) in charge of the operation, 2) Communication focusing on a better understanding of folk media, 3) Special characteristics of folk media, 4) Background of opportunities for the youths, 5) Methods and objectives of knowledge dissemination, 6) The role of folk media in establishing well-being for youth, and 7) The stories and value of folk media were conveyed to the society-at-large at both local and national level-the folk media became widely accepted and better known by external parties.

The community should integrate folk media into the agenda of local administration. These units which are responsible for culture should support academic work and cooperate in its operation in order to revive folk media by integrating operations into the community. This would maintain a feeling of ownership and the value of folk media.

Keywords: folk media, youth well-being, community participation

1. ที่มา

สังคมไทยถือว่าเป็นสังคมที่โชคดียิ่งที่มี “สื่อพื้นบ้าน” ซึ่งเป็น “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ที่มีคุณค่า ก่อร่างมาจากบริบทของท้องถิ่นอย่างแท้จริง สื่อพื้นบ้านไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของ การแสดง การละเล่น ภาวภาค สิ่งประดิษฐ์ และอื่นๆ ต่างสามารถสะท้อนความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตของผู้คนที่เป็เจ้าของสื่อพื้นบ้านนั้น ชุมชนใดมีสื่อพื้นบ้าน แสดงว่าชุมชนนั้นมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นของตนเอง การเรียนรู้สื่อพื้นบ้านเป็นการเรียนรู้คุณค่าในวิถีชุมชน ทำให้ชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนเกิดความเข้าใจในตัวตนที่แท้จริง มีความภาคภูมิใจในตนเองและท้องถิ่น เป็นความมั่นคงทางจิตใจ และเป็นหลักยึดให้แก่เยาวชนสามารถตั้งรับกับการล่่วงล้ำทางวัฒนธรรมที่ผ่านมาจากสื่อมวลชนรอบตัว

ทุกวันนี้กระแสการเชื่อมโลกเป็นหนึ่งเดียวทำให้เกิดการถ่ายเทวัฒนธรรมที่ไม่เป็นธรรม ผู้ที่มีเทคโนโลยีการส่งสารที่เหนือกว่าเป็นผู้ได้เปรียบ วัฒนธรรมจากต่างประเทศไหลถ่ายเทเข้าสู่สังคมไทย วัฒนธรรมเมืองไหลถ่ายเทสู่ชนบท ชุมชนหลงไหลได้ปลื้มกับสิ่งใหม่ๆ หลงลิ้มและใช้สื่อพื้นบ้านน้อยลง เด็กๆ หัดร้องเพลงฝรั่ง แต่งตัวแบบคนเมือง กิจกรรมร่่องรำทำเพลงที่เคยทำร่วมกันทั้งชุมชนสูญหาย นานวันก็หลงลืมวิถีการดำเนินชีวิตของตน ต้องคิดรนและเดือดร้อนเพื่อให้เป็นเหมือนผู้อื่น การรื้อฟื้นสื่อพื้นบ้านเท่ากับเป็นการเติมชีวิตให้กับชุมชน ให้สื่อพื้นบ้านได้กลับมาทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราว อบรมบ่มเพาะให้ลูกหลานเป็นคนดี และประสานความสัมพันธ์ของคนทั้งชุมชน

โครงการวิจัยสื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จึงเกิดขึ้นด้วยความตั้งใจที่จะทำให้เกิดการใช้สื่อพื้นบ้านสร้างสุขภาวะเยาวชนในชุมชน รวมทั้งสร้างกระแสสำนึกให้เยาวชน ชุมชน และสังคมเห็นคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน มีการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศเพื่อให้สังคมรับรู้เรื่องราวคดีดี และมีการถอดบทเรียนเพื่อสังเคราะห์เป็นความรู้เกี่ยวกับสื่อพื้นบ้าน

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เสริมสร้างกระบวนการใช้สื่อพื้นบ้านในการพัฒนาภูมิปัญญาและสุขภาวะเยาวชน
- 2.2 ส่งเสริมศักยภาพการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชนแก่ชุมชน
- 2.3 วิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ด้านสื่อพื้นบ้านเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะเยาวชน

3. นิยามศัพท์ สื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน

เพื่อให้ สื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน มีความหมายเป็นที่เข้าใจตรงกัน คณะผู้วิจัย จึงจัดทำคำนิยาม ด้วยการทบทวนวรรณกรรม จัดทำและส่ง ร่างคำนิยามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ พิจารณา จากนั้นคณะผู้วิจัยจึงนำคำนิยามมาประมวลและสรุปเป็นความหมาย ดังนี้

สื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน หมายถึง การบอกเล่า การแสดง วัตถุ และพิธีกรรม ที่ ใช้ในกระบวนการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน โดยมีคน กลุ่มคน องค์กรในชุมชน เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติที่สัมพันธ์กับสุข ภาวะ ทั้งกาย ใจ ความสัมพันธ์ในชุมชน และจิตวิญญาณ รวมทั้งมุ่งให้คนในชุมชน โดยเฉพาะเยาวชน รู้ เข้าใจ และเห็นคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน ทั้งนี้การดำเนินโครงการต้องให้ ความสำคัญต่อกลวิธีในการสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชน

4. วิธีดำเนินงาน

ดำเนินงานวิจัยด้วยรูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research) ยึดหลักการสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะเยาวชน การเสริม ศักยภาพชุมชนทั้งในด้านแนวคิดและการปฏิบัติ และ การถอดบทเรียนจากการดำเนินงาน ทั้ง ระหว่างและช่วงท้ายโครงการ ทั้งในประเด็น กระบวนการ และผลลัพธ์ ดำเนินการ ระหว่าง พฤศจิกายน 2551 ถึง สิงหาคม 2552 โดยกำหนดวิธีการในแต่ละวัตถุประสงค์ ดังนี้

4.1 เสริมสร้างกระบวนการใช้สื่อพื้นบ้านในการพัฒนาภูมิปัญญาและสุขภาวะเยาวชน คัดเลือกโครงการจากพื้นที่ พัฒนาโครงการที่ผ่านการคัดเลือกร่วมกับเจ้าของโครงการเพื่อให้ มีความชัดเจนและสามารถปฏิบัติได้จริง กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ ติดตามและให้คำปรึกษา การดำเนินงานของแต่ละโครงการ

4.2 ส่งเสริมศักยภาพการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชนแก่ชุมชน รวบรวมข้อมูล และ วิเคราะห์ความต้องการการเสริมศักยภาพ ออกแบบกิจกรรมเสริมศักยภาพที่เหมาะสมกับ ความต้องการ จัดกิจกรรมเสริมศักยภาพ ติดตามการปฏิบัติงานแบบเสริมศักยภาพ (empowerment evaluation) และจัดเวทีพบปะแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่าง โครงการ

4.3 วิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้ด้านสื่อพื้นบ้านเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะเยาวชน: ถอด บทเรียนร่วมกันหลังการจัดกิจกรรม ด้วยกระบวนการ AAR (After Action Review) ถอด บทเรียนจากเวทีเครือข่ายผู้ปฏิบัติงาน ประมวลผลการถอดบทเรียน วิเคราะห์ สังเคราะห์ และ สรุปผล

5. ข้อมูลเบื้องต้นของโครงการที่เข้าร่วมงานสัปดาห์บ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน

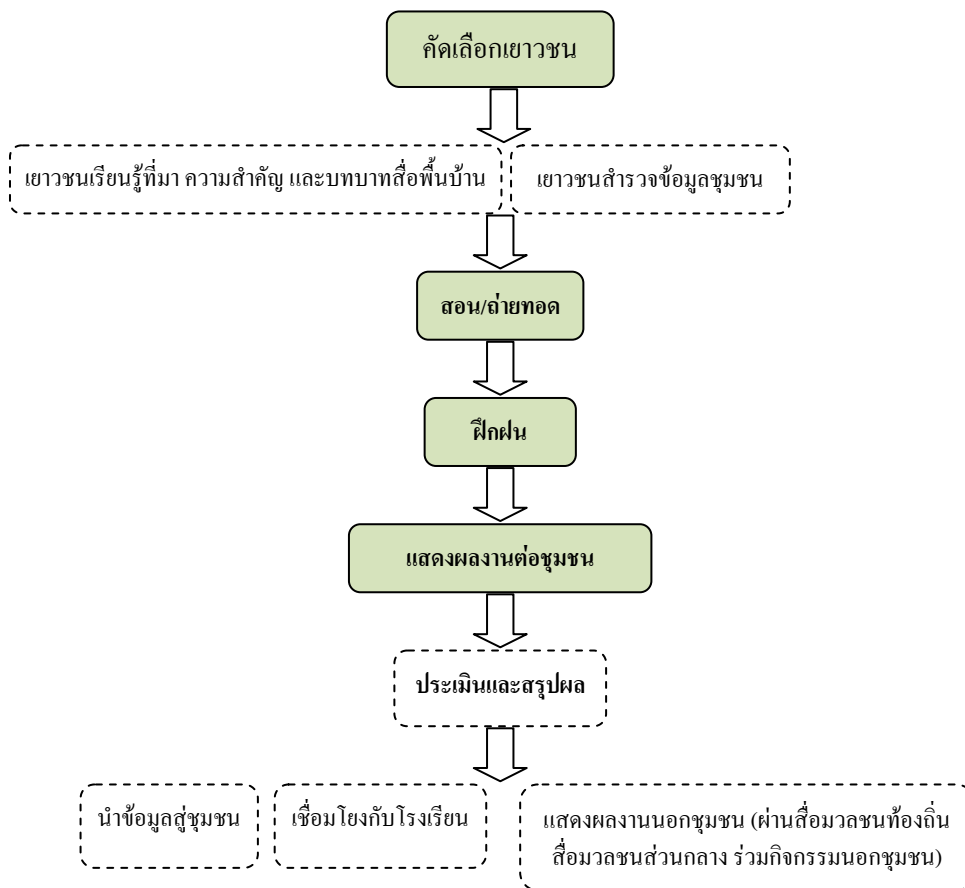
จากการพิจารณาความพร้อมของโครงการจากชุมชนที่สนใจเข้าร่วมการดำเนินงานปรากฏว่ามีโครงการที่ผ่านการพิจารณาทั้งสิ้น 20 โครงการ ซึ่งมีลักษณะ กระจายตัวเชิงพื้นที่ อยู่ในพื้นที่ 16 จังหวัด เป็นภาคเหนือ 4 จังหวัด (6 โครงการ) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 4 จังหวัด (5 โครงการ) ภาคกลาง 5 จังหวัด (6 โครงการ) และภาคใต้ 3 จังหวัด (3 โครงการ) สัปดาห์บ้านอยู่ในประเภทของสื่อการแสดงและการละเล่นเป็นส่วนใหญ่ สื่อประดิษฐ์วัตถุ รองลงมา และมีสัปดาห์บ้านที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมจำนวนน้อย กล่าวคือ สื่อการแสดงและการละเล่น ได้แก่ ฟ้อนไต กลองสะบัดชัย ฟ้อนเจิง ดนตรีพื้นบ้านล้านนา ลิเกด้นเต่า รำตง เพลงพื้นบ้านละครชาตรี อาขย หมอลำ โปงลาง กันตรึม เพลงโคราช ลิเกฮูลู และหนังตะลุง เป็นสื่อประดิษฐ์วัตถุ ได้แก่ ตุ๊กตง ภูตพื้นบ้าน อักษรล้านนา อาหารและเครื่องคัมพื้นบ้าน เรือตอกกระชาย ตอกหนังใหญ่ ปู่นปั้น ลายรดน้ำ และสอปดัม และมีสัปดาห์บ้านที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ได้แก่ บายศรี และเครื่องพิธีสะเดาะเคราะห์ – สืบชะตาแบบล้านนา ผู้รับผิดชอบโครงการ เป็นเพศชาย (19 คน) เพศหญิง (9 คน) ส่วนใหญ่ เป็นคนที่เกิดและเติบโตในชุมชน นอกนั้นเป็นคนที่เข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนจนมีลักษณะ “ร่วมทุกข์ร่วมสุข” กับชุมชน เป็นผู้มีความสนใจในสัปดาห์บ้าน โดยบางคน (จาก 8 โครงการ) มีความรู้และความสามารถในการสัปดาห์บ้านนั้นๆ ด้วย ทุกโครงการมีเยาวชนเป็นเป้าหมาย เมื่อรวบรวมจำนวนเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการมีทั้งสิ้น 1,377 คน ส่วนใหญ่ (807 คน) อายุอยู่ระหว่าง 5 - 12 ปี อยู่ในวัยเรียน (ประถมศึกษา) เข้าร่วมโครงการโดยผ่านสถาบันการศึกษา

การได้รับการสนับสนุนจากบุคคลและองค์กรในชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ผู้บริหารท้องถิ่น (นายก อบต. เทศบาล) ครู ศิลปิน ครู พระ กลุ่มต่างๆ ในชุมชน (กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน) พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชาวบ้าน ตลอดจน พิพิธภัณฑสถานหรือศูนย์การเรียนรู้ และวิทยุชุมชน สนับสนุนในด้านต่างๆ ได้แก่ ความรู้ งบประมาณ สถานที่ อุปกรณ์/วัสดุ อุปกรณ์การแสดง แรงงาน อาหาร ข้อมูล เวทีแสดง พาหนะ พื้นที่สื่อ (วิทยุชุมชน หอกระจายข่าว) เวลาในการสอนเยาวชน (โรงเรียนจัดสรรเวลาให้เยาวชนมีส่วนร่วม) และที่สำคัญคือการสนับสนุนด้านขวัญและกำลังใจ นอกจากนี้ ยังได้รับการสนับสนุนจากบุคคลและองค์กรจากภายนอกชุมชน เช่น วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ดำรง นายอำเภอ สื่อมวลชนท้องถิ่น สภาองค์กรชุมชน สภาพัฒนาการเมือง องค์การบริหารส่วนจังหวัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) เป็นต้น สิ่งที่สนับสนุน อาทิ งบประมาณ สถานที่ ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม การร่วมงาน เป็นต้น

สำหรับโอกาสในการนำเสนอผลงานของเยาวชนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การเข้าร่วมแสดงผลงานในกิจกรรมของชุมชน ที่เกิดขึ้นตามวิถีการดำเนินชีวิต กิจกรรมตามเทศกาล

รวมไปถึงกิจกรรมที่จัดตามขนบธรรมเนียมและประเพณี เช่น การร่วมแสดงในงานบุญ การนำเสนอผลงาน ในพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน เช่น โรงเรียน ศาลาประชาคม ลานกลางหมู่บ้าน เป็นต้น รวมถึงการนำเสนอผลงานผ่านวิทยุชุมชน อีกลักษณะหนึ่ง คือ จัดเป็นกิจกรรมพิเศษ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงผลงานสื่อพื้นบ้านของเยาวชน ใช้พื้นที่ทั้งในและนอกชุมชน ในลักษณะต่างๆ เช่น การแสดงละครเร่ในแหล่งชุมชน การจัดทำชุดความรู้เป็นเอกสารของโครงการ นอกจากนี้ ยังมีโครงการจำนวนหนึ่งได้รับเชิญให้เข้าร่วมแสดงผลงานของจังหวัด การรับเชิญจากหน่วยงานต่างๆ การเข้าร่วมประกวดแข่งขัน เป็นต้น รวมไปถึงการนำเสนอผลงานผ่านสื่อมวลชนทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

ขั้นตอนการดำเนินโครงการ ที่ 20 โครงการใช้ มีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกัน ส่วนที่เหมือนกัน ได้แก่ การคัดเลือกเยาวชน การสอน การฝึกฝนเยาวชนให้มีความสามารถในการผลิตสื่อพื้นบ้าน และการแสดงผลงาน สำหรับในส่วนที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ การเรียนรู้ที่มาของสื่อพื้นบ้าน การสำรวจข้อมูลชุมชน การประเมินและสรุป การนำข้อมูลกลับสู่ชุมชน การร่วมกับโรงเรียนสร้างหลักสูตรท้องถิ่น และการนำเสนอผลงานสู่สังคม (นอกชุมชน) ที่มีอยู่ในบางโครงการ การดำเนินงานมีลักษณะเป็นกระบวนการ ดังผังแสดงกระบวนการดำเนินงาน ดังนี้

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการจากชุมชน

6. ผลที่เกิดขึ้นต่อเยาวชน ครูศิลปินและชุมชน

6.1 ผลที่เกิดขึ้นต่อเยาวชน

6.1.1 การมีส่วนร่วมของเยาวชน นับเป็นกลไกสำคัญในการดำเนินโครงการ แต่ละโครงการต่างมีการจัดการให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานในระดับที่แตกต่างกัน โดยคณะผู้วิจัย ได้จัดระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนเป็น 3 ระดับ จากการมีส่วนร่วมน้อยไปการมีส่วนร่วมมาก ดังนี้

ระดับ 1 เยาวชนร่วมรับการถ่ายทอดความรู้ เรื่องราวและทักษะจากครู ศิลปิน และร่วมเผยแพร่

ระดับ 2 ชาวชนร่วมรับการถ่ายทอด ร่วมในการผลิตสื่อพื้นบ้าน ร่วมคิดเนื้อหา รูปแบบการแสดง เช่น เลือกบทละคร แต่งเนื้อ คิดทำรำ เป็นต้น ร่วมนำสื่อพื้นบ้านออกแสดง เผยแพร่ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน

ระดับ 3 ชาวชนร่วมรับการถ่ายทอด ร่วมในการผลิตสื่อพื้นบ้าน ร่วมนำสื่อพื้นบ้านออกแสดง และร่วมบริหาร คิดและตัดสินใจในการดำเนินงานโครงการ เช่น ร่วมวางแผน จัดเตรียมกิจกรรม ออกแบบเวที วางแผนผังการจัดงาน เตรียมเวที เขียนป้าย จัดซุ้ม ขาของ ร่วมคิดร่วมทำเกมส์การเล่นในงาน ร่วมรักษาดูแลอุปกรณ์เครื่องดนตรี ร่วมประเมินผล/ถอดบทเรียน/สรุป ชักชวนผู้ปกครองให้มาร่วมกิจกรรม รวมทั้งเป็นผู้สืบสานสื่อพื้นบ้านด้วยการเป็นผู้ช่วยครูศิลปปินสอนเพื่อน โดยแสดงระดับการมีส่วนร่วมของชาวชน ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงระดับการมีส่วนร่วม

ร่วมรับการถ่ายทอด	ร่วมนำสื่อพื้นบ้านออกแสดง	ร่วมผลิตสื่อพื้นบ้าน	ร่วมบริหารโครงการ
ระดับที่ 1			
ระดับที่ 2			
ระดับที่ 3			

พบว่า ในช่วงต้นของการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบโครงการส่วนใหญ่ ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชาวชนในระดับที่ 2 นั่นคือ ชาวชนได้มีโอกาสร่วมในกระบวนการผลิตสื่อ ร่วมคิดเนื้อหาและปรับรูปแบบการนำเสนอ เช่น โครงการละครเพลงพื้นบ้านไทยเบิ้ง ชาวชนมิได้เป็นเพียงผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดและนำออกแสดงเท่านั้น แต่ยังร่วมปรับเนื้อหาการแสดงด้วย ซึ่งจากการประเมินการมีส่วนร่วมของชาวชน 3 ระยะ คือ ต้น กลาง และท้ายของโครงการ พบว่า มีโครงการจำนวนมากเพิ่มโอกาสให้ชาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมถึงระดับที่ 3 รายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนโครงการจำแนกด้วยระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนใน 3 ระยะ

ระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชน	จำนวนโครงการระยะต้น	จำนวนโครงการระยะกลาง	จำนวนโครงการระยะท้าย
ระดับ 1 ร่วมรับการถ่ายทอดความรู้ เรื่องราวและทักษะจากครูศิลปิน และร่วมเผยแพร่	3	1	2
ระดับ 2 ร่วมรับการถ่ายทอด ร่วมในการผลิตสื่อพื้นบ้าน ร่วมคิดเนื้อหา รูปแบบการแสดง และร่วมเผยแพร่	12	10	7
ระดับ 3 ร่วมรับการถ่ายทอด ร่วมในการผลิตสื่อพื้นบ้าน ร่วมนำสื่อพื้นบ้านออกแสดง ร่วมบริหารจัดการ ด้วยการร่วมคิดและตัดสินใจในการดำเนินงาน	5	9	11

6.1.2 เยาวชนเป็น คนเก่ง ดี มีความสุข รักสื่อพื้นบ้าน และรักชุมชน เยาวชนได้รับการถ่ายทอดความรู้โดยตรงจากครูศิลปินสื่อพื้นบ้าน ทั้งความรู้ประวัติที่มา บทบาทความสำคัญของสื่อพื้นบ้าน ได้เรียนรู้ศิลปะสื่อพื้นบ้าน การถ่ายทอดสื่อพื้นบ้าน ทั้งเพื่อนำเสนอให้ผู้อื่นได้ร่วมชื่นชม และเพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่น (พี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน) นอกจากนี้ เยาวชนจำนวนหนึ่งยังได้เรียนรู้ชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต ประเพณี ปัญหาสุขภาพะ เป็นต้น รวมถึงการเรียนรู้การทำงานแบบมีเป้าหมาย มีแผนงาน และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทำให้เยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ต่อสื่อพื้นบ้าน และต่อชุมชน กล่าวคือ รู้สึกภูมิใจและเห็นคุณค่าในตัวเอง เห็นคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน รักและต้องการรักษาทำให้สื่อพื้นบ้านคงอยู่ เข้าใจ ภูมิใจ และไม่เงินอายุวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง สำนึกรักในชาติพันธุ์ และมีจิตอาสาทำงานเพื่อชุมชน

เยาวชนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มีความมั่นใจ รับผิดชอบ ตรงต่อเวลา กล้าแสดงออก พัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้นำ ใช้เวลาว่างเป็นประโยชน์ ยอมรับความหลากหลาย มีความสุข รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่ กระตือรือร้นในการทำงานเพื่อท้องถิ่น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น และเป็นที่ยอมรับของชุมชนและบุคคลภายนอก เยาวชนมีการรวมกลุ่ม ทำงานในลักษณะกลุ่ม เกิดแกนนำเยาวชน กลุ่มมีความสามัคคี เป็นห่วงเป็นใยดูแลซึ่งกันและกัน เพื่อนช่วยเพื่อน ในหลายโครงการ เกิดเยาวชนตัวอย่างที่สืบสานและเห็นคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน เยาวชนเหล่านี้จะเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนงานสื่อพื้นบ้านต่อไปในอนาคต

6.2 ผลที่เกิดขึ้นต่อครูศิลป์

รื้อฟื้นสื่อพื้นบ้านเป็นการรื้อฟื้นครูศิลป์ ครูศิลป์เรียนรู้วิธีการถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชน การวิเคราะห์ผู้รับการถ่ายทอด เรียนรู้การปรับสื่อพื้นบ้านให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของชุมชนในปัจจุบัน ขอมรับในศักยภาพของเยาวชน มีความสุขที่เห็นเยาวชนสืบทอด เกิดความภาคภูมิใจและมั่นใจในอนาคตสื่อพื้นบ้าน เกิดแรงบันดาลใจในการถ่ายทอดความรู้ เป็นที่ยอมรับของชุมชนมากขึ้น ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง และมีความมั่นใจในการทำงานร่วมกับชุมชน

6.3 ผลที่เกิดขึ้นต่อชุมชน

6.3.1 เกิดความสัมพันธ์ในระดับชุมชน ผู้ปกครองภาคภูมิใจในตัวลูกหลาน ชุมชนยอมรับในศักยภาพของเยาวชน ชื่นชมผลงาน และให้การสนับสนุน เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัยจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากผู้รู้สู่เยาวชน เกิดความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย ทั้งผู้นำพระ ศิลปิน ผู้ปกครอง ครู ผู้เฒ่าผู้แก่ เยาวชน ฯลฯ อีกทั้งชุมชนทั่วไปร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม

6.3.2 เกิดการขยายการใช้สื่อพื้นบ้าน ครูนำสื่อพื้นบ้านไปประยุกต์สอนในโรงเรียน มีการเตรียมการจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เกิดพื้นที่ในการสร้างสรรค์กิจกรรมของเด็กเยาวชน เช่น วัด ศาลากลางหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน (พื้นที่การเรียนรู้) บูรณาการเข้าในวาระการบริหารขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

7. ความรู้ เรื่อง สื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน

7.1 ทศนคติ เจตนารมณ์ และบุคลิกภาพของผู้รับผิดชอบดำเนินงาน

ผู้รับผิดชอบโครงการ หมายถึง ผู้มีส่วนร่วมในการริเริ่มให้มีโครงการ ร่วมคิดร่วมปฏิบัติงานระหว่างโครงการ ซึ่งมีตั้งแต่ผู้เสนอโครงการ ผู้ร่วมงาน ศิลปินสื่อพื้นบ้าน ผู้นำชุมชน หรือแม้แต่เยาวชน ซึ่งส่วนใหญ่เกิดและเติบโตในชุมชน สำหรับคนที่มิได้เกิดและเติบโตในชุมชนมักจะเป็นผู้ที่มีความผูกพันกับชุมชนทางใดทางหนึ่ง เช่น อาศัยอยู่ในชุมชนมานาน เกี่ยวข้องเป็นสะใภ้หรือลูกเขย มีสายสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าคนเหล่านี้มีความผูกพันกับชุมชนในลักษณะ “ร่วมทุกข์ร่วมสุข” รู้ลึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

ไม่ว่าผู้รับผิดชอบจะเป็นคนที่เกิดและเติบโตในชุมชนหรือไม่ก็ตาม มักมีคุณลักษณะสำคัญที่นับได้ว่าเป็นต้นทุนสนับสนุนการดำเนินงาน ดังนี้ เป็นนักพัฒนาที่มีจิตอาสา เสียสละ อดทน มุ่งมั่น และมีความรับผิดชอบ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีประสบการณ์ในการใช้สื่อพื้นบ้าน และมองเห็นโอกาสในการพัฒนาเยาวชน มีความสามารถในการประสานประโยชน์ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน มีเครือข่าย และสามารถเข้าถึงแหล่งสนับสนุน

นอกจากนี้ ผู้รับผิดชอบการดำเนินงาน ยังมีเจตนาธรมณ์ในการดำเนินงานแตกต่างกัน ดังนี้ ได้แก่ เป็นห่วงสื่อพื้นบ้าน ว่านับวันจะสูญหายจึงต้องการให้เกิดการยอมรับนำไปใช้มากขึ้น ต้องการเห็นการสืบทอด การขยายสื่อพื้นบ้านสู่เยาวชน เป็นห่วงชุมชนต้องการการลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน ลดความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นการสร้างสุขภาวะให้แก่ชุมชน เป็นห่วงเยาวชน ที่มีพฤติกรรมไปในทางไม่ดี เช่น ดิดเกมส์ ดิดยาเสพติด เป็นต้น ห่วงให้สื่อพื้นบ้าน ช่วยเยาวชนให้เกิดการเรียนรู้รากเหง้าของชุมชน เข้าใจประวัติของชุมชน วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความเป็นตัวของตัวเองไม่หลงไปกับกระแสสังคม และด้วยความสนใจส่วนบุคคล สนใจและชอบในสื่อพื้นบ้าน บางคนต้องการที่จะใช้สื่อพื้นบ้านในการพัฒนาชุมชนเป็นต้น

7.2 ประเด็นเนื้อหาสาระมุ่งไปสู่การสร้างความเข้าใจมากกว่าการสร้างเสริมสุขภาพร่างกาย เนื้อหา หรือ ประเด็น ที่ใช้ในการสื่อสารผ่านสื่อพื้นบ้าน มีความแตกต่างกันในแต่ละโครงการ โดยมีการนำเสนอผ่านการสื่อสารทั้งในรูปแบบ วจนภาษา (verbal communication) และ อวจนภาษา (non-verbal communication) ได้แก่ คำร้อง บทกลอน ทำรำ ท่วงทำนอง จังหวะดนตรี ภาพวาด สีเส้น และลวดลาย ที่สื่อเรื่องราวต่างๆ ซึ่งสามารถแบ่งเนื้อหาสาระได้เป็น 4 ลักษณะ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้เยาวชนมีความรู้ เกิดความเข้าใจ มีการปรับเปลี่ยนความคิด และพฤติกรรม เป็นการสร้างเสริมสุขภาวะด้านต่างๆ ให้แก่เยาวชน ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงลักษณะและเป้าหมายของการนำเสนอเนื้อหา

เนื้อหา	เป้าหมาย
1. ประวัติศาสตร์ ที่มาของชุมชน สื่อพื้นบ้าน วิถีชีวิตดั้งเดิม (ปฏิทินล้านนา) ชาติพันธุ์ ตำนาน นิทานพื้นบ้าน	เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และความภาคภูมิใจในชุมชน ชาติพันธุ์ และตนเอง
2. วิถีชีวิตปัจจุบัน พิธีกรรม การปฏิบัติตัวของเยาวชน การเรียนรู้ภาษา คณิตศาสตร์ การทำมาหากิน (เกี่ยวข้าว หาปลา)	เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเห็นแนวทางการปฏิบัติตามวิถีของชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับสังคม สันติภาพ การอนุรักษ์ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ศาสนาคุณธรรม ความดี ความซื่อสัตย์	เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความคิด เกิดมุมมองใหม่ และความตระหนักต่อสภาพแวดล้อมตามวิถีชุมชน
4. การส่งเสริมสุขภาพ ลด ละ เลิกเหล้าบุหรี่ สิ่งเสพติด การออกกำลังกาย	เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และพฤติกรรมสุขภาพ

จากตารางแสดงให้เห็นถึงลักษณะเนื้อหาและเป้าหมายของการสื่อสาร ดังนี้

1) การบอกเล่าให้เยาวชนได้รู้ถึงประวัติศาสตร์ของชุมชน และสื่อพื้นบ้าน เป็นการบอกให้เยาวชนรู้จักรากเหง้ารู้ถึงที่มาของตน เข้าใจความเป็นชุมชน รับทราบถึงความดีงามของบรรพบุรุษ ความอุดมสมบูรณ์ ความสามัคคี บทบาทของสื่อพื้นบ้าน ฯลฯ ล้วนทำให้เยาวชนเกิดความเข้าใจ ความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าของชุมชน เกิดความมั่นใจในชุมชนและตนเอง

2) มีการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน การปฏิบัติตัวของเยาวชน การเรียนรู้ภาษา วัฒนธรรมชุมชน นิทานพื้นบ้าน ทักษะสื่อพื้นบ้าน ขนบสื่อพื้นบ้าน การประยุกต์ใช้สื่อพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และเห็นแนวทางการปฏิบัติตามวิถีชุมชนของตน

3) มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับ ความเป็นไปในสังคม ศาสนา คุณธรรม ความดี ความซื่อสัตย์ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสื่อพื้นบ้าน เพื่อให้เยาวชนได้เกิดความคิดต่อสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเข้าใจ ด้วยมุมมองใหม่ในเชิงสร้างสรรค์

4) มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาพ เช่น การลด ละ เลิกเหล้าบุหรี่ การสนับสนุนให้ออกกำลังกาย เป็นต้น เป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ แนะนำการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม

7.3 สื่อพื้นบ้าน มีคุณลักษณะและธรรมชาติเฉพาะตัว

ความยากง่ายของการเรียนรู้สื่อพื้นบ้าน มิใช่มาจากวิธีการถ่ายทอดความรู้ของครู ศิลปินเท่านั้น แต่ด้วยลักษณะธรรมชาติของสื่อพื้นบ้าน มีผลต่อความยากง่ายในการเรียนรู้ฝึกฝน รวมทั้งความน่าสนใจเมื่อนำออกแสดงต่อสาธารณะ สื่อพื้นบ้านมีความแตกต่างและมีลักษณะเฉพาะในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) รูปแบบและเนื้อหาของสื่อพื้นบ้าน จังหวะดนตรี ท่วงทำนอง ทำซ้ำ เนื้อร้อง
- 2) จำนวนเยาวชนผู้ร่วมงาน (แสดงเดี่ยวหรือแสดงเป็นหมู่คณะ)
- 3) อุปกรณ์ประกอบ เครื่องดนตรี เสื้อผ้าเครื่องแต่งตัว เวที
- 4) สภาพแวดล้อม เวลาและสถานที่ในการเผยแพร่

สื่อพื้นบ้านบางชนิดต้องใช้เวลาในการเรียนรู้และฝึกฝนเป็นแรมปีเยาวชนจึงจะสามารถ ทำเป็น ในขณะที่มีสื่อพื้นบ้านบางชนิดเยาวชนสามารถเรียนรู้ได้ภายในเวลาสั้นๆ แม้แต่ในสื่อพื้นบ้านประเภทการแสดงและการละเล่น ได้แก่ ฟ้อนรำ (ฟ้อนไต ฟ้อนเจิง รำตง รำตักใต้) ขับร้อง (เพลงโคราช กลอนตะลุง) ดนตรี (กันตรึม อาโฮ โปงลาง) และละคร ยังมีความแตกต่างกัน สื่อพื้นบ้านบางประเภทสามารถสร้างความตื่นตาตื่นใจในการนำเสนอ เช่น

ลิเกสูกุ กันตรึม โปงลาง หมอลำ เป็นต้น ด้วยเสียงเครื่องดนตรีที่ดังกระหึ่ม จังหวะเรีวรุกเร้า เนื้อร้องมีความหมายชวนติดตาม ชาวชนผู้แสดงมีจำนวนมาก แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าแปลกตา แสดงในบรรยากาศของความสนุกสนาน ในขณะที่ สื่อพื้นบ้านบางประเภทดึงดูดความสนใจได้น้อยกว่า เช่น เพลงพื้นบ้านของกลุ่มไทยเบิ้ง ดนตรีพื้นบ้านอาไฮ หรือสื่อพื้นบ้านประเภท หัตถกรรม เช่น การดอกหนังใหญ่ การดอกกระดาษของกลุ่มลูกหว่า การวาด ด้วยท่วงท่า ลีลา จังหวะ ระดับเสียง และอื่นๆ ที่เป็นไปอย่างซ้ำๆ ไม่เร้าเร้า สื่อพื้นบ้านบางชนิดต้องการ ความสามารถเฉพาะ เช่น ต้องมีร่างกายแข็งแรงและมีความคล่องตัวสูงในการดัดแปลง สะบัด ชัย เป็นต้น

อย่างไรก็ดี สื่อพื้นบ้านมีลักษณะร่วมกันประการหนึ่ง คือ เป็นงานศิลปะ ที่การเรียนรู้ การฝึกฝนสามารถช่วยให้เยาวชน “ทำเป็น” ซึ่งมีความสำคัญในการอนุรักษ์สื่อพื้นบ้าน เพราะเยาวชนที่ “ทำเป็น” จะดูเป็นและเห็นคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน หากแต่การ “ทำไ้ดังดงาม” ต้องใช้ความสามารถความถนัด เฉพาะหรือพรสวรรค์ ดังนั้น เยาวชนที่เข้าร่วมเรียนรู้และ ฝึกฝนสื่อพื้นบ้านในโครงการต่างๆ จึงสามารถ ทำเป็น กันเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอาจต้องใช้เวลามากกว่านี้เยาวชนจึงจะ ทำไ้ดังดงาม แต่อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของการเรียนรู้ในโครงการนี้ มิได้อยู่ที่เพียง ทำสื่อพื้นบ้านเป็น หรือทำไ้ดังดงาม หากแต่อยู่ที่เยาวชนได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของ สื่อพื้นบ้านในฐานะของมรดกอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้รังสรรค์ไว้ให้

7.4 พื้นฐานความสนใจและโอกาสของการเข้ามามีส่วนร่วมของเยาวชน

เยาวชนคือกลุ่มเป้าหมายของการดำเนินงาน โครงการ ทักษะคิด บุคลิกภาพ ความ พร้อมของเยาวชนต่อการเข้าร่วมโครงการ และโอกาสของการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ จึงมีความสำคัญ ดังที่ปรากฏว่ามีเยาวชนจำนวนมากถึง 1, 377 คน จาก 20 โครงการ เข้าร่วมงานในครั้งนี้ ซึ่งมีอายุ ระหว่าง 5 – 23 ปี เยาวชนเหล่านี้ได้รับประโยชน์จากโครงการนี้ แตกต่างกันด้วย พื้นฐานของตัวเอง เยาวชนเอง ได้แก่ แรงจูงใจที่ทำให้เข้าร่วมโครงการ จากการ ประชุมถอดบทเรียน เยาวชนได้บอกเล่าถึงสาเหตุของการเข้าร่วมงานที่แตกต่างกัน เช่น เหงา ไม่มีเพื่อน มีปัญหาและต้องการหาทางออก ต้องการความแปลกใหม่ ต้องการทำงานชุมชน ลำบากในการอนุรักษ์สื่อพื้นบ้าน เป็นต้น และบางคนได้รับอิทธิพลจากเพื่อน ครอบครัว ครู และพระ ที่ชักชวนให้เข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้ ระหว่างการดำเนินกิจกรรม ความพร้อม ของเยาวชนยังเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเรียนรู้สื่อพื้นบ้าน ตั้งแต่ความเข้าใจต่อเป้าหมาย และการดำเนินงานโครงการ ระเบียบวินัย เมื่อต้องร่วมงานกับคนอื่นๆ ความรับผิดชอบใน ตนเอง ความมั่นใจ การร่วมแสดงความคิดเห็น ความกล้าในการแสดงออก เวลาที่มากพอและ สอดคล้องกับเวลาที่โครงการดำเนินกิจกรรม รวมทั้งโอกาสของการเข้ามามีส่วนร่วมของ เยาวชน ซึ่งมีตั้งแต่เรียนรู้เรื่องราวและทักษะ สื่อพื้นบ้าน ร่วมนำสื่อพื้นบ้านออกแสดง ร่วม

คิดเนื้อหาและรูปแบบการแสดง เช่น เลือบทละคร แต่งเนื้อ คิดทำรำ เป็นต้น รวมทั้งร่วมวางแผนและจัดเตรียมกิจกรรม เช่น ออกแบบเวที วางแผนผังการจัดงาน เตรียมเวที เขียนป้าย เป็นต้น นอกจากนี้บางคนยังร่วมรักษาดูแลอุปกรณ์เครื่องดนตรี ร่วมประเมินผลและถอดบทเรียน ชักชวนผู้ปกครองให้มาร่วมกิจกรรม ประการสำคัญร่วมเป็นผู้สืบสานโดยเป็นผู้ช่วยครูศิลปินสอนเพื่อนที่โรงเรียน

การเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามามีโอกาสร่วมงาน เป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับแนวทางการแก้ปัญหาเยาวชนของ สตรียศวทรีปาตี (2551) มีความเห็นว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาค่าของของสุภาพะ เด็กและเยาวชนอยู่ที่ใช้แนวคิดเชิงบวก โดยเปลี่ยนมุมมองจากการเอาปัญหาเป็นที่ตั้ง เป็นการเอาคุณค่าเป็นที่ตั้ง และเสนอแนวทางไว้ ดังนี้ เด็กเยาวชนเป็นวัยที่มีศักยภาพและมีคุณค่าของตนเอง การมีส่วนร่วมของเด็ก เยาวชน ครอบครัวและชุมชนในกิจกรรมสาธารณะ และการได้รับการเผยแพร่ และแรงเสริมบวกในกิจกรรมที่ดีจากสังคม และชุมชนท้องถิ่น

7.5 การถ่ายทอดความรู้: วิธีการ และเป้าหมาย

จากการดำเนินงานพบว่า การถ่ายทอดความรู้สื่อพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวความเป็นมา หรือทักษะการผลิตสื่อพื้นบ้าน การแสดง การละเล่น จากครูศิลปินไปสู่เยาวชนล้วนนับเป็นปัจจัยสำคัญมีผลต่อการเรียนรู้ของเยาวชน ในบางโครงการ เยาวชนเรียนรู้ด้วยความสนุกสนาน เรียนรู้ด้วยความเข้าใจในความหมายจึงมีความตั้งใจ และมีความพยายามที่จะทำให้ดี มีผลงานเป็นที่ชื่นชมของพ่อแม่ผู้ปกครอง ครู เพื่อน และชุมชน แต่บางคนเรียนรู้ด้วยความรู้สึกเบื่อหน่าย ไม่เห็นถึงคุณค่าของสิ่งที่เรียน การถ่ายทอดความรู้และทักษะสื่อพื้นบ้าน ครูศิลปินผู้ถ่ายทอดความรู้ มีเป้าหมายของการถ่ายทอดแตกต่างกัน บ้างเพื่อให้เยาวชนเรียนรู้เพียงเพื่อทำเป็น บ้างให้เกิดความรู้และความเข้าใจในสื่อพื้นบ้านด้วย และบ้างเพื่อให้เยาวชนสามารถมีความคิดและมุมมองต่อสื่อพื้นบ้านจนสามารถเกิดความตระหนักในคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน นอกจากนี้ ยังมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่แตกต่างกัน โดยพบว่า มีอยู่ 4 ลักษณะ คือ การสั่งให้ทำตาม การบรรยายโดยผู้รู้ สาธิตให้เห็นถึงวิธีการทำ และการให้เยาวชนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละโครงการ ดังในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 แสดงเป้าหมายและวิธีการถ่ายทอดความรู้และทักษะสื่อพื้นบ้านจากครูศิลปินสู่เยาวชน

ลำดับที่	ชื่อโครงการ	เป้าหมาย			วิธีการ		
		ให้ทำเป็น	เกิดความรู้ความเข้าใจ	เกิดความตระหนัก	สั่งให้ทำตาม	บรรยายโดยผู้รู้	สาธิตวิธีการ
1	พ็อนไตประยุกต์ปลูกจิตสำนึกเยาวชน	✓	✓	✓	-	✓	✓
2	เบ็กฟ้าล้านนา สืบฮีต สานฮอย ผ่อกอย ประเพณีท้องถิ่น	✓	✓	✓	-	✓	✓
3	การเรียนรู้การนับเดือนและนักษัตรตามแบบปฏิทินล้านนาเพื่อสร้างสุขภาวะเยาวชน	✓	✓	✓	-	✓	✓
4	สื่อสารศิลปวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชน	✓	✓	✓	-	✓	✓
5	สืบสานภูมิปัญญา “ถวคแท่นและประเพณีแสนเรื่อน”	✓	✓	✓	✓	-	✓
6	สุขภาวะ สื่อพื้นบ้าน สืบสานลิเกดับเต่าวัฒนธรรมชุมชนคนปากท่า	✓	✓	✓	-	✓	✓
7	สืบสานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะเยาวชน	✓	-	-	✓	-	✓
8	ละครเพลงพื้นบ้านสามสุขเพื่อเยาวชน	✓	✓	✓	-	✓	✓
9	“เรือ” สื่อสัมพันธ์กับแม่น้ำลำคลอง	✓	✓	-	✓	✓	-
10	ลูกหัวสืบนานงานสกุลช่างเมืองเพชร ปีที่ 2	✓	✓	✓	-	✓	✓
11	สืบสานภูมิปัญญาสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓
12	สืบสาน และอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้านอาไฮศิลป์	✓	-	-	✓	-	✓
13	เยาวชนฟื้นฟูภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อสุขภาวะที่ดีของชุมชน	✓	✓	✓	-	✓	✓
14	กันตรึมวัยใสใส่ใจสุขภาวะชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓
15	เยาวชนสร้างสรรค์สื่อพื้นบ้านเพลงโคราช	✓	✓	-	✓	✓	✓

ลำดับที่	ชื่อโครงการ	เป้าหมาย			วิธีการ		
		ให้ทำเป็น	เกิดความรู้ความเข้าใจ	เกิดความตระหนัก	สั่งให้ทำตาม	บรรยายโดยผู้รู้	สาธิตวิธีการ
16	ค่ายศิลปะ “ดุ่มพีดุ่มน้อง นำฮอยฮอยดุ่ม แนมเบ็งมุลม้ง”	✓	✓	✓	✓	✓	-
17	ฮอยดุ่ม: ลึกในความหมาย ง่ายต่อรูปทรง ตรงต่อการแสดงออก	✓	✓	-	✓	-	✓
18	ลีเกฮูลูเพื่อสันติภาพ	✓	✓	✓	-	✓	✓
19	เยาวชนเรียนรู้บทกลอนหนังสือ	✓	✓	-	-	-	✓
20	สื่อหนังสือศึกษาพัฒนาคุณธรรมสัมพันธ์ชุมชน	✓	✓	-	✓	✓	-

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า ทุกโครงการตั้งเป้าหมายให้การถ่ายทอดเป็นไปเพื่อให้เยาวชนสามารถ เล่น ร้อง หรือทำสื่อพื้นบ้านเป็น โครงการส่วนใหญ่ จำนวน 17 โครงการ นอกจากต้องการให้เยาวชนทำเป็นแล้ว ยังมุ่งหวังให้เยาวชนเกิดความรู้และความเข้าใจใน ประวัติที่มา ความหมาย บทบาทและความสำคัญที่มีต่อชุมชน และ 13 โครงการ มีความ มุ่งหวังให้การถ่ายทอดสื่อพื้นบ้าน สามารถสร้างมุมมองใหม่ โดยเฉพาะความคิดเชิงบวก จนถึงความตระหนักในคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน สำหรับวิธีการถ่ายทอดทุกโครงการใช้วิธีการ สาธิตให้เยาวชนดูเป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ มีโครงการจำนวนใกล้เคียงกัน ที่ใช้และไม่ใช้ วิธีการสั่งให้ทำตาม และมีถึง 12 โครงการ ที่ใช้วิธีการให้เยาวชนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

จากข้อมูลดังกล่าว พบความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายและวิธีการถ่ายทอดที่น่าสนใจ ดังนี้

- 1) โครงการที่มีเป้าหมายการถ่ายทอดถึงขั้นให้เยาวชนสามารถสร้างความคิด มี มุมมองใหม่ และตระหนักในคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน วิธีการที่ใช้ นอกจากการสาธิต และการ บรรยายแล้ว ยังพบว่ามีการใช้วิธีการให้เยาวชนเรียนรู้ด้วยตนเอง มากกว่า การสั่งให้ทำตาม
- 2) สำหรับโครงการที่ต้องการให้การถ่ายทอดความรู้เรื่องสื่อพื้นบ้าน เพียงเพื่อให้ เยาวชนมีความสามารถในการทำเป็นเท่านั้น จะวิธีการสั่งให้ทำตามและการสาธิต

7.6 บทบาทสื่อพื้นบ้านกับการสร้างสุขภาวะเยาวชน

สื่อพื้นบ้านสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัย เยาวชนกับครูอาวุโส เยาวชนกับชุมชน และสามารถก่อให้เกิดสุขภาวะครบทั้ง 4 ด้าน คือ กาย จิต สังคม และ จิตวิญญาณ ซึ่งวิภาวี คงอินทร์ (2551) ให้ความหมาย ดังนี้

สุขภาวะทางกาย คือ การมีสุขภาพแข็งแรง ไม่ป่วยโดยไม่จำเป็น ไม่พิการ ไม่ตาย ก่อนวัยอันควร เมื่อป่วย ได้รับการดูแลอย่างดี หายเร็ว และหายดี มีปัจจัย 4 พอเพียง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

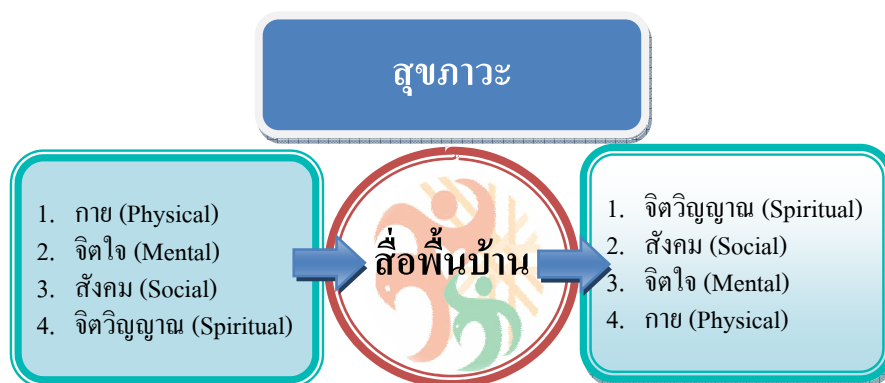
สุขภาวะทางจิต คือ จิตใจดี ไม่ป่วยทางจิต ไม่เครียด ไม่บีบคั้นและคลายเครียดได้

สุขภาวะทางสังคม คือ สังคมพึงพาช่วยเหลือเกื้อกูล ครอบคลุมอบอุ่น สิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมดี ชีวิตมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี อาชญากรรมความรุนแรงน้อย นโยบายสาธารณะดี ระบบต่างๆ มีความเสมอภาค เป็นธรรม อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สุขภาวะทางปัญญาหรือจิตวิญญาณ คือ จิตใจเปี่ยมสุข เข้าใจสรรพสิ่งอย่างเป็นจริง เข้าถึงสิ่งดีงามถูกต้อง จิตใจดี มีเมตตา กรุณา จิตใจสะอาด สว่าง สงบ

กล่าวคือ ด้วยเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพและด้วยทักษะการใช้สื่อพื้นบ้านที่ต้องอาศัยพลังกำลัง จึงเป็นการส่งเสริมสนับสนุน **สุขภาวะด้านกาย** เพียงแต่มีโครงการจำนวนไม่มากนัก (จำนวน 3 โครงการ) เสนอเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพโดยตรง ส่วน **สุขภาวะด้านจิต** การได้มีโอกาสเรียนรู้ และการได้นำสื่อพื้นบ้านออกแสดง ส่วนสร้างความสุขให้แก่เยาวชน เป็นความสุขที่ได้รับทราบเรื่องราวของตนและของชุมชน สนุกสนานกับการฝึกฝนสื่อพื้นบ้าน ได้ทำงานใกล้ชิดกับศิลปินอาวุโส บ้างได้ทำงานใกล้ชิดกับครู มีความสุขที่พ่อแม่พี่น้อง เพื่อนฝูง เพื่อนบ้านและชุมชน ให้การยอมรับในความสามารถ ได้รับคำชมเชย เหล่านี้ล้วนเป็นการสร้างความสุขทางใจให้แก่เยาวชนผู้ร่วมโครงการทั้งสิ้น ส่วน **สุขภาวะด้านสังคม** เยาวชนได้รวมกลุ่มเพื่อนเพื่อทำงานของชุมชน ได้มีโอกาสทำงานร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องในชุมชน เป็นความร่วมมือที่เกิดขึ้นอย่างน้อยระหว่าง ผู้รับผิดชอบโครงการ ครูศิลปิน และเยาวชน หากแต่โครงการส่วนใหญ่ดำเนินงานโดยมีภาคส่วนต่างๆ ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและในหลากหลายลักษณะ การทำงานในลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน เป็นการทำงานที่มีเป้าหมายเดียวกัน คือ การพยายามรื้อฟื้นสื่อพื้นบ้านให้กลับมามีชีวิตชีวา มีบทบาทเป็นสายสัมพันธ์ของชุมชนอีกครั้งหนึ่ง เป็นความร่วมมือกันของคนในชุมชนที่มีความแตกต่างทาง วัย เพศ และสถานภาพทางสังคม การดำเนินงานเช่นนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงสังคมในชุมชน และ **สุขภาวะด้านจิตวิญญาณ** ซึ่งกล่าวได้ว่า ผลงานที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งของโครงการนี้ คือการทำให้เยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่อสื่อพื้นบ้าน เห็นคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน รักและต้องการรักษาสื่อพื้นบ้านให้คงอยู่ มีทัศนคติต่อชุมชน เข้าใจ ภูมิใจ และไม่เงินอายวัฒนธรรมท้องถิ่นของ

ตนเอง สำนึกรักในชาติพันธุ์ และมีจิตอาสาทำงานเพื่อชุมชน และทัศนคติต่อตนเอง รู้สึกภูมิใจและเห็นคุณค่าในตัวเอง (self esteem) ซึ่งจะเป็นฐานที่สำคัญของการมีสุขภาวะที่ดีของเยาวชน โดย เสรี พงศ์พิศ (2551: 1) ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับ สุขภาวะ ดังนี้ “สุขภาพ ไม่ได้หมายถึง การไม่มีโรค แต่เป็นสภาวะแห่งความสมดุลระหว่างส่วนต่างๆ หรือองค์ประกอบต่างๆ ของคนคนหนึ่ง สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นความสมดุลของชีวิต เกิดจากการอยู่อย่างรู้คุณค่าของการมีชีวิต ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น พร้อมทั้งจะเผชิญและยอมรับสิ่งที่เกิด ไม่ว่าดีหรือร้าย เพราะหลายอย่างเรากำหนดเองไม่ได้ พร้อมทั้งจะอยู่ร่วมกับสิ่งต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นที่เราอาจไม่รักไม่ชอบ สุขภาวะทางจิตวิญญาณเป็นการเห็นคุณค่า ความหมาย การมีสติ การใช้ปัญญาเป็นสุขภาวะที่มาจาก “ใจ” การเห็นคุณค่าและความหมายก่อให้เกิดความสมดุล การไม่สามารถยอมรับ ไม่สามารถปรับตัว ไม่สามารถอยู่ร่วมกับสิ่งต่างๆ ที่ไม่สมดุล หรือเอียงไปข้างหนึ่งข้างใดมากเกินไปก็ทำให้เกิดทุกข์” ซึ่งสามารถกล่าวได้ว่า สุขภาวะเยาวชน ที่เป็นผลจากการดำเนินงาน โครงการ ส่วนใหญ่เป็นผลที่เกิดทางด้านจิตวิญญาณ จากนั้นเป็นสุขภาวะทางด้านสังคม จิต และกาย ตามลำดับ สอดคล้องกับแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ (2549) ว่า “สื่อพื้นบ้านทำหน้าที่ด้าน จิตวิญญาณ สังคม ใจ และกาย ตามลำดับ” ดังแสดงในแผนผังต่อไปนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดบทบาทสื่อพื้นบ้านกับการสร้างสุขภาวะเยาวชน

7.7 ปัจจัยที่มีผลต่อการรื้อฟื้นและความยั่งยืนของสื่อพื้นบ้าน

7.7.1 มีการคงไว้ซึ่งบทบาทที่มีประโยชน์ต่อชุมชน โดยสื่อพื้นบ้านต้องสามารถพิสูจน์ตัวเองได้ว่ายังมีบทบาทที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ดังที่หลายโครงการสามารถใช้สื่อพื้นบ้านสร้างสุขภาวะให้แก่เยาวชนและคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสุขภาวะที่ส่งผลทำให้เห็นคุณค่าได้อย่างรวดเร็วและชัดเจน คือ บทบาทในการสร้างสุขภาวะด้านจิตใจ นั่นคือ สามารถสร้าง

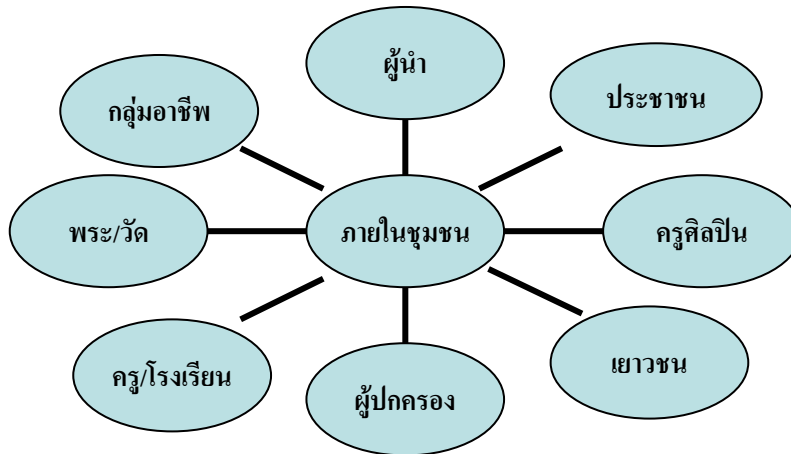
ความสนุกสนาน ความเบิกบานในอารมณ์ ความซาบซึ้ง ความปลาบปลื้มใจ ฯลฯ ซึ่งสังเกตได้โดยไม่ยาก ทั้งจากเสียงหัวเราะ กริยาท่าทาง คำพูด ฯลฯ ยิ่งในกรณีที่สื่อพื้นบ้านสามารถสร้างสุขภาวะด้านจิตวิญญาณ ซึ่งเกิดขึ้นไม่รวดเร็วและชัดเจนเท่าสุขภาวะด้านจิตใจ หากแต่มีความลึกซึ้งและคงทน กล่าวคือ เมื่อการดำเนินงาน สื่อพื้นบ้านสามารถทำให้เยาวชนเกิดความตระหนักในคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน จะส่งผลให้เยาวชนผู้นั้นมีความพยายามที่จะรักษาด้วยการสืบทอดสื่อพื้นบ้านให้คงอยู่อย่างเป็นประโยชน์ตลอดไป

7.7.2 มีการปรับประยุกต์ให้มีความสอดคล้องกับเป้าหมายของการใช้สื่อพื้นบ้านและกลุ่มเป้าหมาย โดยให้ความสำคัญกับการคงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีของสื่อพื้นบ้าน ในหลายโครงการมีการปรับการนำเสนอให้มีความทันสมัยและสามารถเข้าถึงเยาวชน ด้วยการผสมผสานกับสื่อสมัยใหม่ ดังเช่น มีการนำเสนอศิลปะ สืบค้น ผ่านละครหุ่นเงา มีการขับกลอนหนังตะลุงบอกเล่าเรื่องราวของปฏิทินล้านนาผ่านทางวิทยุชุมชน มีการแสดงลิเกฮูลูในลักษณะละครเร่ในชุมชน เป็นต้น การนำเสนอผลงานดังกล่าวเป็นการเพิ่มช่องทางของการนำสื่อพื้นบ้านไปสู่ชุมชน โดยยังคงรักษาเป้าหมาย เนื้อหา และรูปแบบ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

7.7.3 มีการสืบทอดสื่อพื้นบ้านในชุมชน เป็นไปในลักษณะครูสอนศิษย์พี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน ทำให้ความคิด ความรู้และความสามารถเรื่องสื่อพื้นบ้านได้รับการส่งต่อรุ่นสู่รุ่น เกิดความต่อเนื่อง สื่อพื้นบ้านจะคงอยู่และมีบทบาทในชุมชนตลอดไป มีโครงการต่างๆ สร้างกลไกเพื่อให้เยาวชนที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ในรุ่นแรก ได้มีโอกาสถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นเป็นกลยุทธิ์ในการสร้างความยั่งยืน ดังเช่น การสร้างระบบพี่สอนน้องในโครงการบิกฟิลาณนาฯ การให้เยาวชนเป็นผู้ช่วยครูช่างในโครงการลูกหว่าสืบสานงานสกุลช่างเมืองเพชร การให้รุ่นพี่ช่วยรุ่นน้องในการฝึกหมอลำในโครงการเยาวชนพื้นฟูภูมิปัญญาพื้นบ้านฯ เป็นต้น ซึ่งเมื่อพิจารณาด้วยแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแล้ว การสร้างผู้ส่งสาร (sender) โดยมีการปรับเปลี่ยนบทบาท (role shift) จากที่เคยเป็นผู้รับสาร (receiver) มาก่อน เป็นการสื่อสารที่นำมาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานของดวงพร คำนุณวัฒน์ สุนิดา ศิวปฐมชัย และนิษันท์ สำเภาเงิน (2552: 101-106) ที่พบว่า การสืบทอดงานสื่อสารสุขภาพท้องถิ่น ด้วยการถ่ายทอดความคิดและวิธีการกันเอง ระหว่างนักสื่อสารสุขภาพรุ่นเก่าไปยังรุ่นใหม่ เป็นการสร้างนักสื่อสารสุขภาพที่ก่อให้เกิดความต่อเนื่องในงาน

7.7.4 มีความร่วมมือภายในชุมชน ทั้งจากบุคคล กลุ่มคน และองค์กรในชุมชน อย่างหลากหลายและลงตัว นนายก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู พระ ผู้อาวุโส เด็ก ผู้ปกครอง กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน โรงเรียน วัด สถานิอนามัย ฯลฯ ต่างรับรู้ เห็นความสำคัญของสื่อพื้นบ้าน สนับสนุนให้เกิดการใช้ และการสืบทอด ในลักษณะต่างๆ ทั้งสถานที่ เงิน อาหาร เครื่องใช้ ความรู้ และกำลังใจ เพราะการมีส่วนร่วมต่างๆ เหล่านี้จะสามารถสร้างความรู้สึ

ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนงาน รู้สึกเป็นเจ้าของงาน ร่วมรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้น นำไปสู่การได้มีโอกาสสัมผัสสื่อพื้นบ้าน เกิดความเข้าใจและเห็นคุณค่าของสื่อพื้นบ้านไปในที่สุด ดังแผนผังต่อไปนี้

ภาพที่ 3 ความร่วมมือภายในชุมชน

7.7.5 การได้รับการสนับสนุนจากภายนอกอย่างเหมาะสม เป็นแรงผลักดัน (drive) ที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนมีพลังกำลังเพิ่มขึ้นในการดำเนินงานสื่อพื้นบ้าน เพราะการได้รับการสนับสนุนเท่ากับการได้รับการยอมรับจากภายนอกว่าการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านเป็นเรื่องที่ต้อง เป็นการสร้างความมั่นใจและเสริมกำลังใจให้แก่ชุมชน หน่วยงานภายนอกมีทั้งภาครัฐ (สภาวัฒนธรรม สถาบันการศึกษา อื่นๆ) หน่วยงานภาคเอกชน (ร้านค้าผู้ประกอบการท่องเที่ยว อื่นๆ) หน่วยงานภาคประชาชน (เครือข่ายองค์กรชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ อื่นๆ) ผู้มาเยี่ยมชม (นักท่องเที่ยว ผู้สนใจศึกษาดูงาน อื่นๆ) และสื่อมวลชนทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่น หน่วยงานต่างๆ เหล่านี้ให้การสนับสนุนในส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ความรู้ พื้นที่ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ เผยแพร่ให้คนรู้จัก เป็นต้น การสนับสนุนเหล่านี้หากเป็นไปอย่างจริงจังและจริงใจไม่มีประโยชน์ส่วนตนเป็นตัวตั้ง การสนับสนุนนี้จะเป็นกลไกที่สำคัญที่มีผลต่อความยั่งยืนของสื่อพื้นบ้าน

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นควรบูรณาการงานสื่อพื้นบ้านเข้าในแผนพัฒนาของท้องถิ่น โดยมีบทบาทในการร่วมปฏิบัติการ และจัดให้มีกลไกทำหน้าที่วิเคราะห์ปัญหา เฝ้าระวัง และให้การสนับสนุน ในด้านงบประมาณ และการบริหารจัดการ

8.2 หน่วยงานรับผิดชอบงานวัฒนธรรมควรสนับสนุนด้านวิชาการ และประสานการดำเนินงานเพื่อให้เกิดการรื้อฟื้นสื่อพื้นบ้านร่วมกับชุมชน เพื่อคงไว้ซึ่งความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ และคุณค่าในสื่อพื้นบ้านของตน

8.3 กระทรวงศึกษาธิการควรมีนโยบายสนับสนุนให้โรงเรียน จัดกระบวนการการเรียนรู้การสอนที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม เช่น จัดให้มีการเรียนรู้สื่อพื้นบ้านอย่างจริงจัง ในรูปของหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดหลักสูตรภายใต้บริบทของท้องถิ่น และร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ พร้อมเปิดโอกาสให้ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าร่วมเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ โดยโรงเรียนให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ ร่วมกับชุมชนในการกำหนดคุณสมบัติของผู้ถ่ายทอดความรู้ ที่มุ่งเน้นบุคคลที่นอกเหนือจากการมีความรู้ด้านสื่อพื้นบ้าน จะต้องมีความเข้าใจในคุณค่า สักคี่ศรี ของสื่อพื้นบ้าน จัดกระบวนการเชิดชูบุคคลตัวอย่าง เพื่อเป็นแบบอย่างในสังคม (โรงเรียน) และส่งเสริม สนับสนุนให้ครูในพื้นที่ ร่วมในการเรียนรู้เพื่อเข้าใจและเห็นคุณค่าของสื่อพื้นบ้าน รวมทั้งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนการสอนวิชาต่างๆ เพื่อประโยชน์ต่อเยาวชนและชุมชน และสามารถใช้เพื่อความก้าวหน้าในวิชาชีพได้

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. (2549). “สามวงล้อแห่งการขับเคลื่อนศักดิ์ศรีและความยั่งยืนของสื่อพื้นบ้านเพื่อสุขภาพ”. *สื่อพื้นบ้านแข็งแกร่ง สุขภาพชุมชนเข้มแข็ง*. นนทบุรี: โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส.).

ดวงพร คำณวนวัฒน์ สุนิดา ศิวปฐมชัย และนิยะนันท์ ลำภาเงิน. (2552). “การสื่อสารสุขภาพท้องถิ่น: แนวคิดการดำเนินงานและการขยายผล”. *สื่อสารด้วยใจได้สุขภาพดี*. ปาจริย์ ธารสมบุญกิจ บรรณาธิการ. หน้า 98-107. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

เสรี พงศ์พิศ. (2551). *สุขภาพะ สร้างได้*. เอกสารแจกในงานสมัชชาสุขภาพแห่งชาติครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ 11-13 ธันวาคม 2551.

วิภาวี คงอินทร์. (2551). *สื่อการสอนวิชาสุขภาพะกับการพัฒนามนุษย์*. ค้นเมื่อ 15 กันยายน 2552 จาก http://student.psu.ac.th/hsd4/home/images/term22551/.../161151_1.ppt.

สุริยเดว ทรีปาตี. (2551). *วิจัยสุขภาพะของเด็กและเยาวชนอยู่ในสภาพเสี่ยง*. ค้นเมื่อ 15 กันยายน 2552 จาก <http://www.thaihealth.or.th/node/5755>.